

KU CZCI

Witold Kieżun

PAMIĘĆ O PROFESORZE JERZYM KURNALU

[**słowa kluczowe:** biogram, Jerzy Kurnal, organizacja i zarządzanie, biurokracyzm, prakseologia]

Streszczenie

W artykule przedstawiono sylwetkę zmarłego w 2010 r. prof. Jerzego Kurnala. Zaprezentowano jego wielki wkład w rozwój nauk organizacji i zarządzania oraz związki z prakseologią. Profesor Jerzy Kurnal ostatnie 15 lat swojego życia związany był z Wyższą Szkołą Menedżerską w Warszawie.

***

Teren zaboru austriackiego, nazwany Galicją, był częścią Cesarstwa Austro-Węgierskiego i miał wysoki stopień autonomii. Jako jedyny z trzech zaborów Polski posiadał polskie szkolnictwo średnie i dwa wybitne polskie uniwersytety: w Krakowie i Lwowie. Obok państwowych, istniały również szkoły prywatne. Ta wyjątkowa polska tradycja oddziaływała wyraźnie na wysoki poziom szkolnictwa w pogalicyjskiej części niepodległej II Rzeczypospolitej, w której sprawnie łączono przekazywanie wiedzy z kształtowaniem postawy solidności, obywatelskości i społecznej odpowiedzialności.

Jerzy Kurnal urodzony w 1924 roku w Rzeszowie 15 lat swego życia spędził w wolnej II RP, ucząc się w gimnazjum Ojców Pijarów w Rzeszowie i kończąc naukę licealną w jej podziemnej strukturze w czasie niemieckiej okupacji. Stąd też i wyróżniające go cechy solidności, staranności, pracowitości, uczciwości i kultury intelektualnej zaszczerpione w sprawnym systemie wychowawczym w okresie wczesnej młodości.

Pracę naukową rozpoczyna w okresie studiów w oddziale warszawskiej Szkoły Głównej Handlowej w Łodzi, pełniąc już od roku 1947 w wieku 22 lat, funkcję asystenta tej uczelni. Po magisterium uzyskanym w 1948 roku awansuje na stanowisko starszego asystenta i już w 1950 roku przenosi się do przekształconej z Wyższej Szkoły Handlowej, Wyższej Szkoły Planowania i Statystyki w Warszawie. Tutaj w 1950 roku doktoryzuje się, w 1960 roku habilituje się i zostaje kierownikiem nowo powstałej Katedry Teorii Organizacji i Zarządzania. Jako jej

kierownik zostaje w 1968 roku profesorem nadzwyczajnym i w 1974 roku profesorem zwyczajnym. Jest to klasyczna kariera uniwersytecka tym bardziej godna podziwu, że dokonana w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przez bezpartyjnego naukowca, nie korzystającego z protekcji politycznej, natomiast wyróżniającego się niezwykle wysokimi kwalifikacjami profesjonalnymi.

Niezwykle ważne dla profesjonalnego rozwoju młodego Jerzego Kurnala były studyjne pobyty zagraniczne w okresie kształtowania swego profilu naukowego. W roku akademickim 1957-58 roczny pobyt naukowy dla przygotowania pracy habilitacyjnej w szwedzkim Instytucie Ekonomiki Przedsiębiorstw w Gothenburgu umożliwił Mu zarówno zdobycie wiedzy o zarządzaniu w systemie wolnego rynku, jak i o stylu życia demokratycznego, realizującego zasady sprawiedliwości społecznej państwa szwedzkiego. Ważniejszy jednak dla późniejszego przekształcenia swojej specjalizacji naukowej z problematyki uspołecznionego handlu na teorię organizacji i zarządzania był roczny staż na uniwersytecie w Pittsburghu w roku akademickim 1961-62. Był to okres rozkwitu idei „human relations”, categorycznego przeciwstawienia się tradycji taylorowskiego naukowego zarządzania, antyhumanistycznego, maszynowego modelu funkcjonowania stanowisk pracy.

Po powrocie ze Stanów Zjednoczonych Jerzy Kurnal nawiązuje kontakty naukowe z Pracownią Ogólnych Problemów Organizacji Pracy PAN, przekształconej później na Zakład Prakseologii prowadzony przez prof. Jana Zieleniewskiego, który rozwija prakseologiczną teorię organizacji i zarządzania w nawiązaniu do *Traktatu o dobrej robocie* Tadeusza Kotarbińskiego (1955).

Proamerykańska fascynacja, wówczas docenta Kurnala, ideą zarządzania integracyjnego wyraźnie kojarzy się z teoretyczną podstawą kształtującej się prakseologicznej teorii organizacji. Jej głównym, wyjściowym pojęciem jest „organizacja” zdefiniowana przez Tadeusza Kotarbińskiego jako całość, zbiór części w stałej łączności o różnym typie więzi, ale o zbieżnej woli działania dla powodzenia całej zbiorowości stanowiącej więc w sumie, mimo różnorodności poszczególnych części, teleologiczną całość.

Jerzy Kurnal w swoim referacie opublikowanym w 1963 roku w „Materiałach Prakseologicznych” (Kurnal 1963) akceptuje w pełni ideę tak pomyślanej sprawnej organizacji, nawiązując jednak do organizacji zatrudniających pracowników najemnych, rozważa problem formalnych celów pracowników i relacji z ich celami nieformalnymi, które mogą być niezbieżne z celami formalnymi. Powstaje więc problem integracji zespołu, ujednoczenia i zgodności celów instytucji i autentycznych celów pracowników. Jest to właśnie zadanie teorii zarządzania, która musi wskazać arsenał środków integracyjnych. Stąd też i postulat: zarządzanie przez wiedzę.

Kontakt merytoryczny prof. Kurnala ze szkołą prakseologiczną formalizował się uczestnictwem w czwartkowych Seminariach Okrągłego Stołu w Pałacu Staszica prowadzonych przez prof. Zieleniewskiego ze stałym aktywnym udziałem profesora Tadeusza Kotarbińskiego, wówczas już emerytowanego prezesa PAN i publikowaniem w „Prakseologii,” piśmie Zakładu Prakseologii niektórych swoich referatów. Połowa lat 60-tych to okres dyskusji nad istotą teorii organizacji i zarządzania, który zmobilizował profesora Kurnala do opublikowania artykułu

w „Prakseologii” na temat koncepcji przedmiotu teorii organizacji i zarządzania (Kurnal 1966). Píše w nim: „ (...) możliwe staje się dokonanie przekonująco logicznie podziału zasadniczej problematyki teorii organizacji i zarządzania na grupy zagadnień. Takim przekonującym kryterium jaki przy tym podziale się nasuwa, jest właśnie funkcja kierowania w działaniu mechanizmu integracyjnego w całościach organizacyjnych. Gdyby to kryterium przyjąć, wówczas w podstawowej problematyce teorii organizacji i zarządzania można by wyodrębnić dwie grupy zagadnień: pierwsza obejmowałaby zagadnienia tworzenia zorganizowanych całości ,włączając w to również zasady budowy struktur organizacyjnych, druga – zagadnienia funkcjonowania i rozwoju zorganizowanych całości z wyeksponowaniem kierowniczych funkcji pobudzania i kontroli tych całości”.

Podstawowym osiągnięciem naukowym profesora Kurnala było wydanie w 1969 roku podręcznika *Zarys teorii organizacji i zarządzania*. Był on dostosowany do tradycji wykładu monograficznego i nawiązywał do dorobku prakseologicznych dyskusji naukowych kierowanych przez profesorów Tadeusza Kotarbińskiego i Jana Zieleniewskiego m.in. zawierając podrozdział: „Znaczenie prakseologii dla teorii organizacji i zarządzania”. Autor zwracając uwagę na „młodość” teorii organizacji i zarządzania zakładał łączenie tradycyjnego światowego dorobku z nowoczesnymi kierunkami badawczymi. Stąd też i szerokie omówienie historycznych uwarunkowań teorii organizacji i zarządzania, traktowanej jako wynik badań nad racjonalnością działań człowieka. Mamy tam zarówno teoretyczne rozważania nad właściwościami zorganizowanego działania jak i historyczny przegląd kierunków badań poczynsz od taylorowskiego „naukowego zarządzania”. Wyrazem doceniania wagi znajomości rozwoju teorii organizacji była opublikowana książka Jerzego Kurnala *Twórcy naukowych podstaw organizacji* (1972).

Punktem wyjścia współczesnej teorii była dla Kurnala analiza istoty „całości organizacyjnych działań” z jednoczesnym nawiązaniem do prakseologicznej definicji organizacji jako całości zorganizowanej, której części współprzyczyniają się do powodzenia całości. Dalsze części podręcznika to omówienie procesu tworzenia całości organizacyjnej działań ludzkich, a więc proces projektowania, budowy i formalizacji oraz analiza warunków jej sprawnego działania, a następnie problemy funkcjonowania organizacyjnych całości: kierowanie i zarządzanie, podejmowanie decyzji kierowniczych, integracja wewnętrzna, struktury nieformalne, techniki i style kierowania. Podręcznik był dostosowany do skali mikro organizacji działalności gospodarczej, jedynie w rozdziale o biurokracji i biurokratyzmie autor nawiązywał do „instytucji działań zespołowych”, a więc i sfery zarządzania publicznego. Podręcznik jest wyposażony w skorowidz rzeczowy i skorowidz nazwisk. W roku 1979 Jerzy Kurnal opublikował rozszerzoną i unowocześnioną wersję swojego podręcznika (*Teoria organizacji i zarządzania*). Te podręczniki stały się podstawą wiedzy o zarządzaniu dla tysięcy polskich studentów.

Z dalszych prac Jerzego Kurnala należy wymienić książkę o biurokracji (1972). Była to pierwsza praca o biurokracji wydana w ówczesnej Polsce. Neologizm „biurokratyzm” użyty tam jako negatyw etycznie obojętnej biurokracji przyjął się w polskim słownictwie naukowym. Prowadzenie badań nad tym tematem w warunkach represyjnej socjalistycznej biurokratyzacji świadczyło zarówno o jasno-

ści oceny aktualnej rzeczywistości jak i odwadze intelektualnej w przewidywaniu skutków badań nad tym tematem.

Wieloletnie kierownictwo Katedry Teorii Organizacji i Zarządzania było jednym z dalszych sukcesów życiowych Jerzego Kurnala, prawie wszyscy asystenci katedry doszli do stopni profesorskich. To z tej katedry wyszli wybitni polscy teoretycy zarządzania, z twórcą i rektorem najlepszej polskiej prywatnej szkoły zarządzania profesorem Andrzejem K. Koźmińskim i prorektorami tej szkoły profesorem Stefanem Kwiatkowskim i profesorem Bogdanem Wawrzyniakim na czele.

Moja przyjaźń z profesorem Kurnalem rozpoczęła się w latach 60-tych minionego wieku w okresie przygotowywania przeze mnie pracy habilitacyjnej nad patologią zarządzania. Badania zespołu profesora nad biurokratyzmem korespondowały z moim tematem, włączyłem się, mile zaproszony, do systematycznych dyskusji zespołu, uczestnicząc w zebraniach katedry. Głosy w dyskusji, sugestie prof. Kurnala były niezwykle przydatne dla realizacji mojej pracy.

Lata 70-te to okres nowej formy naszej współpracy. Jerzy Kurnal jako vice przewodniczący Towarzystwa Naukowej Organizacji Pracy zorganizował pierwszą w Polsce polsko-amerykańską konferencję naukową na temat zarządzania. Wśród amerykańskich uczonych było dwóch profesorów polskiego pochodzenia. Zaproponowali mnie jako kierownikowi Zakładu Prakseologii PAN zawarcie umowy o współpracy, wymianę profesorów, wspólne badania i coroczne konferencje. Program ten został zaakceptowany przez kierownictwo PAN i w następnym roku miała być uroczyście podpisana umowa w Warszawie. Okazało się, że program w USA będzie realizować Catholic Seton Hall University w New Jersey. Przybyłej delegacji przewodniczył prezydent uniwersytetu katolicki ksiądz.

Pamiętam wyraźne zaskoczenie sekretarzy PAN-u, gdy do ich apartamentów w Pałacu Kultury i Nauki przyprowadziłem delegację z prezydentem Seton Hall University w koloratce. Zaskoczenie skończyło się oświadczeniem, że sprawa wymaga jeszcze dalszych rozważań. Wieczorem zatelefonował do mnie sekretarz Pierwszego Wydziału Nauk Społecznych PAN z ostrym wyrzutem, jak mogłem przygotować umowę z katolickim uniwersytetem przyprowadzając w dodatku księdza do biura Akademii. Zrozpaczony upadkiem pięknej koncepcji zatelefono- wałem do Jerzego Kurnala. Odpowiedział, że akurat SGPiS szuka kontaktów do współpracy z uczelniami amerykańskimi. Następnego dnia prof. Sadowski, rektor SGPiS podpisał umowę o współpracy. Projekt, mimo późniejszych komplikacji i zmiany sponsora ze strony polskiej, był realizowany do 1980 roku.

Jerzy Kurnal obok działalności naukowej redagował przez wiele lat czasopismo „Problemy Organizacji” i uczestniczył w działalności wielu organizacji naukowych polskich i zagranicznych. W okresie ostatnich 15 lat przed śmiercią pracował w Wyższej Szkole Menedżerskiej kierując tam Katedrą Teorii Zarządzania.

Opisane wyżej fragmenty bogatej działalności profesora Jerzego Kurnala tylko w małym stopniu odzwierciedlają skalę jego aktywności intelektualnej. Faktem jest, że potrafił On w trudnych warunkach politycznych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stworzyć naukowy zespół niezwyklej klasy, sprawnie nim pokierować, otworzyć drzwi dla tradycyjnej i współczesnej, czołowej amerykańskiej wiedzy

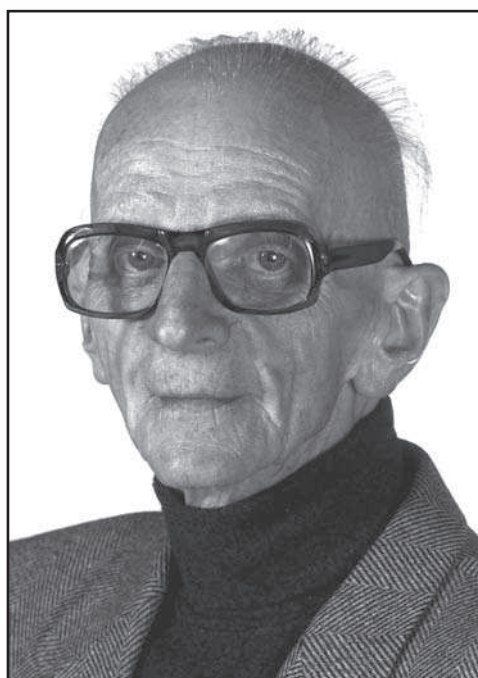
Pamięć o profesorze Jerzym Kurnalu

---

o zarządzaniu i osobistych polsko-amerykańskich kontaktów, opublikował pierwsze podręczniki teorii organizacji i zarządzania. Dodajmy, że wszystkie te wybitne osiągnięcia naukowe i organizacyjne dokonywane były w atmosferze życzliwości, wysokiej klasy osobistej kultury, opanowania i kontaktu osobowego. Sądzę więc, że drogi profesor Jerzy Kurnal mógłby powiedzieć za Horacym: „Non omnis moriar” - nie cały umrę. Jego dorobek został w pamięci jego przyjaciół, uczniów i w polskiej teorii organizacji i zarządzania.

Cytowana bibliografia

1. Horacy (Quintus Horatius Flaccus) (2010); *Dzieła wszystkie* (tłum. A. Lam). Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Pułtusk – Warszawa.
2. Kotarbiński T. (1955); *Traktat o dobrej robocie*, Zakład im Ossolińskich Wrocław.
3. Kurnal J. (1963); *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w instytucjach będących zakładami pracy*. „Materiały Prakseologiczne” nr 11, str. 5.
4. Kurnal J. (1966); *Uwagi na temat koncepcji przedmiotu teorii organizacji i zarządzania*. „Prakseologia” nr 23, str. 45.
5. Kurnal J. (1969-1970); *Teoria organizacji i zarządzania*. PWE, Warszawa, 3 wydania.
6. Kurnal J. (1972); *Twórcy naukowych podstaw organizacji*. PWE, Warszawa.
7. Kurnal J. (1972); *O sprawności i niesprawności organizacji. Szkice o biurokracji i biurokratyzmie*. PWE, Warszawa.

Ryc. 1. Profesor Jerzy Kurnal (fot. Z archiwum WSM)